

JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENTET

Faktaark - 25. september 2009

DNA-reformen er en suksess

1. september var det ett år siden den nye DNA-lovgivningen åpnet for utvidet adgang til å registrere personer i politiets DNA-register. Samtidig med dette innførte man sentralfinansiering av politidistriktenes utgifter til DNA-analyser. Etter DNA-reformen ble innført er antall søkbare personer i DNA-registeret økt med 40 %, og utgjør nå i alt 16 600 personer.

Nær 3000 politifolk er i DNA-reformen utdannet for å sikre biologiske spor på åsteder. Det sikres dobbelt så mange spor på åstedene. Rundt halvparten av de spor som legges inn i registeret, treffer mot registrerte personer. Sammenlikning av DNA-profiler gir opp mot 100 treff mellom spor og personer i registeret pr. mnd. Dette viser at DNA-reformen er viktig med tanke på å oppklare mer og forebygge bedre. Regjeringen har i 2008 og 2009 satt av hhv. 66,1 mill. kroner og 103,4 mill. kroner til økt satsing på DNA og sentral finansiering av DNA-analyser. Ifølge Politidirektoratet var politidistriktenes utgifter til DNA-analyser ved Rettsmedisinsk institutt (RMI) i 2006 på over 20 mill. kroner.

Regjeringen har investert betydelig i personell, opplæring og utstyr for å sikre effektivitet og kvalitet i alle ledd fra politiet sikrer spor på åsted, DNA-profiler fremstilles og registreres, til resultatene brukes i etterforskning og irettføring. Kapasiteten ved RMI, som har 20-års erfaring på DNA-analyse i Norge, er rustet opp. RMI er forankret som egen enhet direkte under Det medisinske fakultetet ved Universitetet i Oslo (UiO). Videre er det for 2009 også bevilget midler til forberedelse av et nytt offentlig analyseinstitutt ved Universitetet i Tromsø (UiT), jf. St.prp. nr 1 (2008-2009).

DNA-reformen innebærer en av de store reformene i strafferettspleien, og formålet er en mer effektiv etterforskning og økt oppklaring, både med tanke på den kriminaliteten som rammer folk flest og mer alvorlig kriminalitet. Satsingen medfører langt flere person og sporprøver til analyse. Politidistriktenes kapasitet og kompetanse til sikring av DNA-spor fra åsteder er styrket som en del av reformen.

Nå registreres også hverdagskriminaliteten inn i DNA-banken.

Foto: iStock

Om DNA-reformen

- I tråd med Soria Moria-erklæringen ble adgangen til å registrere DNA-profiler i strafferettspleien fra 1. september 2008 utvidet til også å omfatte såkalt hverdagskriminalitet.
- Formålet er å oppklare mer og forebygge bedre. Sentral finansiering sørger fra samme tidspunkt for at politidistriktene ikke lenger må betale for analysene av DNA-prøver. Ifølge Politidirektoratet var politidistriktenes utgifter i 2006 på over 20 mill. kroner til DNA-analyser ved Rettsmedisinsk institutt (RMI).
- Før reformen har politiet kun registrert DNA-profilene til dem som er dømt for de alvorligste forbrytelsene her i landet – for eksempel drap og de groveste volds-, narkotika- og seksualforbrytelsene. Nå skal også hverdagskriminaliteten inn i DNA-banken. Samtidig er det opprettet et eget etterforskningsregister for registrering av mistenkte. De norske regjeringene er etter endringen mer på nivå med regjeringene i våre naboland.
- I 2008 satte Regjeringen av ca. 66,1 mill. kroner til økt satsing på DNA og sentral finansiering av DNA-analyser. I 2009 går 103,4 mill. kroner til DNA-reformen.

FAKTAARK

Kapasiteten ved RMI og Kripos er også styrket, slik at de er i stand til å håndtere et økt volum av prøver. Det gjennomføres også ytterligere tiltak for å heve kvaliteten både på bestilling av DNA-analyser fra politi og påtalemyndighet, samt kvalitets sikring av laboratorierutinene i RMI, herunder akkreditering. Det er viktig at de rettsgenetiske analyser har god kvalitet og utføres på en slik måte at de ivaretar de rettsikkerhetsmessige hensyn.

Storingsrepresentant Olav Gunnar Ballo tiltrer som direktør ved RM fra 1. oktober 2009. I. Prosjektleder John K. Thoresen fungerer med nødvendige administrative fullmakter frem til Ballo tiltrer. For å styrke forskning og kompetanseheving, har instituttet knyttet til seg en internasjonal kapasitet og en av pionerene bak bruk av DNA i stofferettspleien, dr. Peter Gill fra University of Strathclyde i Glasgow. Fra 1. september 2008 ble også Thore Egeland ansatt som forsker ved RMI i Oslo. Hans spesialområde er anvendelser av statistiske metoder i rettsgenetikk.

Nær 3000 polititjenestemenn er opplært i sikring av biologiske spor fra åsteder, for å bidra til å bekjempe såkalt hverdagskriminalitet. Opplæringen fortsetter som en kontinuerlig prosess.

I forbindelse med DNA-reformen er rutinene for sikring, håndtering og undersøkelse av biologiske spor betydelig endret. Det er nå bl.a. innført et elektronisk saksbehandlingssystem mellom politiet, RMI og DNA-registeret for å kunne behandle et stort volum av både spor- og personprøver på en rask og sikker måte. Som en del av effektiviseringsprosessen er også deler av analysearbeidet automatisert. Alle berørte instanser har fått tilført nytt personell som er under opplæring. Det nye IKT-systemet er satt i drift for å effektivisere saksbehandlingsskjeden. Vikten på kvalitet er gjennomgående for hele prosjektet. Før innsending av materialet utføres en kvalitetskontroll i politidistriktene slik at saker med manglende informasjon og/eller med prøver av dårlig kvalitet ikke går inn i saksbehandlingsskjeden. Det arbeides nå med å bedre kvaliteten på det spormateriale som sikres av politiet. Målet er en rask saksbehandling med høy kvalitet. Mellom 800 og 900 DNA-saker behandles hver måned. Politidistriktene gir tilbakemelding om at DNA-bevis innhentes i langt flere saker.

Utvidet bruk av DNA-sporprøver har ført til en rekke identifiseringer i registeret.

Grove tyverier fra hele landet knyttes til såkalte gjengangere som opererer på tvers av politidistrikts grensene. Sammenlikninger av profiler har i år gitt treff der en kriminell treffer mot spor fra over 10 grove tyverier fra bolighus begått i en rekke politidistrikt.

I flere såkalte overfallsvoldtekter begått de siste årene, er gjerningspersonen identifisert ved bruk av DNA. Jo flere personer som legges inn i DNA-registeret, desto mer effektivt blir systemet. I løpet av noen år vil DNA-registrene inneholde flere tusen nye profiler fra domfelte personer. Politiet vil opparbeide seg ytterligere kompetanse i sikring av biologiske spor. Basert på erfaringer fra andre

land, vil DNA i fremtiden bli ett av politiets viktigste redskap.

DNA-analysen har vunnet allmenn aksept som en sikker metode for å fastslå tilknytning til spor. Det finnes heller ikke kriminaltekniske metoder som overgår DNA-analysen hva angår troverdighet og effektivitet i følge en nylig publisert amerikansk forskningsrapport. Det er viktig å utvide bruken av DNA-registrering fra dagens nivå. Samtidig er det viktig å styrke etterforskningen. Et DNA-bevis skal ikke stå alene, men vurderes i sakens kontekst.

” DNA-reformen er en av de viktigste sakene i min tid som statsråd, og vil føre til at vi både oppklarer mer og forebygger bedre.

Justisminister Knut Storberget

Økt bruk av DNA som bevis

Hovedformålet med reformen er at adgangen til bruk av DNA under etterforskningen skal utvides i forhold til i dag. Utvidelsen av DNA-registeret (identitetsregisteret) innebærer at vilkåret for å kunne bli registrert utvides til å gjelde alle som straffedømmes for en handling som kan medføre frihetsstraff, og ikke bare de som har begått de mest alvorlige forbrytelsene. Fortsatt vil registreringen først bli gjort når straffesaken endelig er avgjort. Det innebærer ikke at alle som har fått frihetsstraff skal registreres. Det er snakk om en ”kan-bestemmelse” og ikke obligatorisk registrering. Det er gitt rom for at registreringsadgangen kan innsnevres og at opptrappingen skjer gradvis. Riksadvokaten har gitt nærmere retningslinjer om dette. En annen nyvinning med reformen er opprettelsen av et eget etterforskningsregister der man midlertidig registrerer DNA-profilene som innhentes av personer som med skjellig grunn mistenkes for en straffbar handling som kan medføre frihetsstraff. Hensikten med registeret er blant annet å legge til rette for en regelmessig sammenlikning mellom siktedes profil og de ulike sporprøvene som registreres i sporregisteret.

Regjeringen ønsker å gjøre politiets etterforskning mer effektiv og å oppklare flere lovbrudd. Ved økt bruk av DNA-teknologi i etterforskningen vil saker kunne bli raskere oppklart, og dermed vil både omfanget og lengden av etterforskningen bli redusert. I tillegg vil uskyldig mistenkte på denne måten raskere kunne utelukkes fra saken. Ved at en større del av kriminaliteten blir oppklart vil også dette kunne føre til at kriminaliteten går ned. Det er også viktig at lovforslaget åpner for registrering av mindre alvorlig kriminalitet. Det er nær sammenheng mellom denne og grovere kriminalitet.

Mange som dømmes for grov kriminalitet er tidligere dømt

for å ha begått mindre alvorlige forbrytelser. Dermed vil også etterforskningen av grove forbrytelser bli bedre fordi DNA-profilen til mange gjerningspersoner allerede vil være i registeret.

Erfaringer fra Storbritannia

Antakelsen om at dette er en utvikling vi kan forvente å se i Norge gjennom denne lovendringen styrkes av de erfaringer vi har fra våre naboland og Storbritannia, som alle har en slik utvidet adgang til å registrere DNA. I Storbritannia har for eksempel bruk av DNA-register ført til at man har funnet frem til gjerningspersonene raskere og at sakene har fått sin oppklaring tidligere i etterforskningen. Ikke minst når det gjelder kriminaliteten som rammer folk flest, som for eksempel innbrudd og bilbruktstyveri. Britiske tall fra 2005 viser at den generelle oppklaringsprosenten ved innbrudd lå på 14 prosent, men der hvor det fantes DNA-spor, og DNA-registeret dermed kunne benyttes, var den oppe i 45 prosent. Dette viser at et utvidet DNA-register kan være et meget nyttig hjelpemiddel for å oppklare mer av den kriminaliteten som rammer folk flest.

Personvern hensyn

Et mulig mothensyn kunne vært viktige personverninteresser. Det er i den anledning viktig å understreke at DNA-profiler med kjent identitet bare skal kunne benyttes til identifisering. Dette vil minimalisere risikoen for misbruk, og det å stå i et slikt register vil ikke skille seg vesentlig fra det å stå i strafferegisteret. Det er heller ikke adgang til å oppbevare biologisk materiale etter at DNA-avtrykket er tatt.

”Det er ofte gjengangere knyttet til den såkalte hverdagskriminaliteten. Derfor er DNA-reformen så viktig med tanke på både oppklaring og forebygging.

Justisminister Knut Storberget

Det nye regelverket

Kripos fører et elektronisk DNA-register som består av et identitetsregister, et etterforskningsregister og et sporregister. DNA-registeret har hjemmel i straffeprosessloven § 160a, og er ytterligere regulert i påtaleinstruksen kapittel 11a og retningslinjer fra Riksadvokaten. Sjefen for Kripos er behandlingsansvarlig for DNA-registeret, jf. påtaleinstruksen § 11a-10. Ingen databehandler, herunder den enkelte analyseinstitusjon, kan behandle opplysninger på annen måte enn det som følger av skriftlig avtale eller instruks med behandlingsansvarlig.

Opplysningene kan heller ikke uten slik avtale overlates til

andre for lagring eller behandling. Det er politiet som er eneansvarlig for at vilkårene for innhenting og analyse av materialet er oppfylt. Opplysningene i registeret skal bare brukes i strafferettspleien. Kongen kan i forskrift likevel bestemme at opplysningene også kan brukes i forskningsøyemed, jf. straffeprosessloven § 160a sjettede ledd. Beslutning om utlevering av opplysningene til forskning treffes av Riksadvokaten, jf. påtaleinstruksen § 11a-7 annet ledd.

I identitetsregisteret registreres DNA-profiler fra personer med kjent identitet. Etter påtaleinstruksen § 11a-1 fjerde ledd kan følgende personer registreres i identitetsregisteret:

1. den som er ilagt en straff for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff. Registrering kan først skje når avgjørelsen er rettskraftig eller saken er endelig avgjort. Handling som det er utferdiget forenklet forelegg for, gir ikke grunnlag for registrering
2. den som ikke kan dømmes til straff for en handling som kvalifiserer for registrering på grunn av reglene i straffeloven §§ 44 eller 46. Det samme gjelder når tilstanden har medført at vedkommende ikke har utvist skyld
3. den som arbeider eller oppholder seg i Norge og som har begått en handling som kunne ha medført frihetsstraff om den hadde vært begått i Norge, og som i utlandet er ilagt en straff som svarer til dem som er nevnt i straffeloven § 15
4. den som begjærer det av grunner som finnes fyllestgjørende.

Ikke alle personer som dømmes for slike handlinger som nevnt i punkt 1 skal registreres.

Riksadvokaten har gitt nærmere retningslinjer for registrering i identitetsregisteret. Disse fastslår blant annet at alle som fra og med 1. september 2008 er rettskraftig idømt ubetinget fengsel i mer enn 60 dager, herunder forvaring, av norsk domstol skal registreres i identitetsregisteret med mindre det foreligger helt særlige omstendigheter. Registrering skal skje uavhengig av hvilket lovbrudd dommen gjelder. I etterforskningsregisteret registreres alle DNA-profiler som er fremstilt på grunnlag av biologisk materiale innhentet i medhold av straffeprosessloven § 158 første ledd, dvs. fra personer som med skjellig grunn mistenkes for en straffbar handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, jf. Straffeprosessloven § 160a første ledd og påtaleinstruksen § 11a-1 fjerde ledd. Etterforskningsregisteret er et midlertidig internt arbeidsregister for politiet. Etterforskningsregisteret skal ikke inneholde profilen til personer som er rettskraftig dømt for handlingen som utgjør grunnlaget for registreringen. Så snart politiet har truffet vedtak om registrering i identitetsregisteret, skal vedkommendes DNA-profil overføres fra etterforskningsregisteret til identitetsregisteret, jf. påtaleinstruksen § 11a-1 fjerde ledd annet punktum. Opplysningene i etterforskningsregisteret skal slettes hvis den registrerte rettskraftig frifinnes eller saken avsluttes på annen måte uten at vilkårene for registrering i identitetsregisteret er oppfylt.

Slik skal DNA-registret bygges opp

Politiet på åstedet

Politiet må sikre biologiske sporprøver. Dette er spor av:

- blod
- sæd
- spytt
- urin
- hår
- tenner
- ben
- vev
- touch-DNA*

* Overflateceller, altså steder der den som har begått den kriminelle handlingen har berørt.

Politiet kan også sikre personprøver av fornærmede, vitner etc.

Kvalitetskontroll

Kvalitetskontrollen av de biologiske sporene skal skje i hvert enkelt politidistrikt. Derfor skoleres mannskapene for at prøvene som tas skal holde den nødvendige kvaliteten.

Analyse

Prøvene sendes til analyse ved Rettsmedisinsk Institutt (RMI).

Biologisk spyttprøve som danner grunnlag for laboratoriets DNA-analyse.

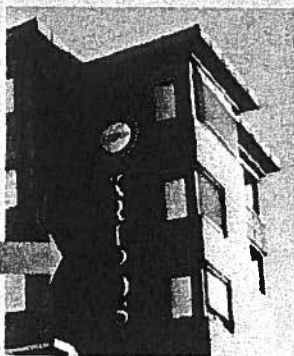

DNA-registret

KRIPOS sjekker den aktuelle prøven mot sitt register (eller det sendes en anmodning om utveksling med annet land).

Det er allerede utstrakt samarbeid med politiet i andre land. Norge ønsker å slutte seg til Prüm-samarbeidet der 16 EU-land

er med, deriblant Finland og Sverige. Dette vil i tilfelle gi felles tilgang til alle DNA-registre i Prüm-landene.

PERSONPRØVER

- ▶ Etter ny lovgivning kan de tas på mistenkesiktedenivå.
- ▶ Sammenlignes mot sporene i den aktuelle saken (gjøres på laboratoriet).
- ▶ Legges i etterforskningsregistret på KRIPOS for å fange opp andre aktuelle saker.
- ▶ Slettes i etterforskningsregistret hvis mistanken/siktelsen bortfaller.
- ▶ Hvis personen straffes går han inn i identitetsregistret.

I sporregisteret kan det registreres opplysninger om personer med ukjent identitet når opplysningene antas å ha tilknytning til uopplært straffesak, jf. påtaleinstruksen § 11a-1 femte ledd. Her registreres typisk spor fra åsteder i saker med ukjent gjerningsmann.

Profiler i identitetsregisteret, etterforskningsregisteret og sporregisteret er gjensidig søkbare uten begrensninger, jf. påtaleinstruksen § 11a-3. Det er adgang til å foreta flere søk så lenge vedkommende har status som mistenkt, og slike søk bør foretas regelmessig. Den som blir registrert i identitetsregisteret skal gis melding om dette uten ugrunnet opphold. Det er påtalemyndigheten i politiet som fatter vedtak om registrering i identitetsregisteret, jf. strpl. § 160a femte ledd. Påtalemyndighetens avgjørelse om behandling av opplysninger, innsyn og sletting i DNA-registret kan påklages til nærmeste overordnede påtalemyndighet, jf. påtaleinstruksen § 11a-9. Innlegging av profiler i etterforskningsregisteret krever ikke en særskilt avgjørelse og er dermed heller ikke gjenstand for klage.

Den registrerte har rett til å få opplyst hvilke opplysninger som er registrert om ham selv i identitetsregisteret eller etterforskningsregisteret. Andre kan ikke gis opplysninger om registerets innhold, jf. påtaleinstruksen § 11a-6. Identitetsprofil skal slettes hvis den registrerte rettskraftig frifinnes etter gjenopptakelse, jf. påtaleinstruksen § 11a-8 første ledd. For øvrig skal identitetsprofil slettes senest 5 år etter at politiet får melding om dødsfallet fra folkeregisteret.

Påtaleinstruksen §§ 11a-2, 11a-4 og 11a-5 inneholder detaljerte regler om innhenting og bruk av såkalte referanse- og eliminasjonsprøver. Dette er prøver som innhentes av personer som har en lovlig tilknytning til gjenstanden eller åstedet i saken. Formålet med innhenting av slike prøver er å unngå at profilen til personer som ikke har tilknytning til den straffbare handling, blir registrert i sporregisteret. Innhenting av prøve fra slike referansepersoner forutsetter at den enkelte skriftlig samtykker, jf. straffeprosessloven § 158 annet ledd.

Tre registre

- ▶ Politiet skal operere med tre registre. Det første er et etterforskningsregister, der DNA-et ditt havner hvis du er siktet eller mistenkt for en straffbar handling. Politiet vet da hvem du er.
- ▶ For at DNA-et ditt skal havne i det neste registret, identitetsregisteret, må du ha blitt dømt for en handling som kan gi fengselstraff. Det gjelder med andre ord de aller fleste lovbrudd.
- ▶ Det siste registeret er sporregisteret. Der havner DNA-et til uidentifiserte personer, som har "lagt igjen" DNA-et sitt på et åsted.

RIKSADVOKATEN

Statsadvokatene
Sjefen for Kripas
Sjefen for politiets sikkerhetstjeneste
Politimestrene

REF.:

VÅR REF.:
Ra 07-569 KHK/jaa
624.7

DATO
15.08.08

NYE RETNINGSLINJER FOR REGISTRERING I DNA-REGISTERET OG INNSAMLING AV SPOR MED SIKTE PÅ DNA-ANALYSE MV.

I INNLEDNING

Ved lov 18. januar 2008 nr. 3 ble det vedtatt endringer i straffeprosessloven §§ 157 og 160a og gitt en ny bestemmelse, § 158. Forarbeider er NOU 2005: 19, Ot.prp. nr. 19 (2006–2007) og Innst. O. nr. 23 (2007–2008). Lovendringen innebærer en vesentlig økt adgang til å registrere DNA-profiler til bruk under etterforskning og i strafferettspleien. I tillegg ble det ved lov 27. juni 2008 nr. 67 gjort ytterligere endringer i straffeprosessloven § 160a (opprettelse av DNA-etterforskningsregister). Forarbeider til den siste lovendringen er Ot.prp. nr. 42 (2007–2008) og Innst. O. nr. 54 (2007–2008). Etterforskningsregisteret er også berørt i Innst. O. nr. 23 (2007–2008).

Nytt kapittel 11a i påtaleinstruksen ble vedtatt ved kgl. res. 8. august i år. I foredraget til den kgl. res. er det gitt en oversikt over de nye reglene og hvordan disse skal forstås.

Endringene settes i kraft 1. september d.å.

Det er på enkelte områder nødvendig med supplerende retningslinjer i tillegg til regelverket og forarbeidene nevnt ovenfor. Bestemmelsene nedenfor er utarbeidet i nært samarbeid med Politidirektoratet idet retningslinjene har betydelige ressursmessige konsekvenser. Spørsmål om opplæring og disponering av personell berøres også.

Riksadvokatens rundskriv nr. 2/1998 og 3/2001 oppheves og erstattes av retningslinjene som nå gis i brev form, dog slik rundskrivenes bestemmelser skal følges dersom det er aktuelt å foreta registrering på grunnlag av dommer som ble rettskraftige før 1. september i år (eventuelt påtaleavgjørelser truffet før dette tidspunkt). Det vil være aktuelt å utvide registreringsadgangen relativt snart, og det regelverk som nå gis i straffeprosesslov og påtaleinstruks er planlagt erstattet med ny politiregisterlov med tilhørende forskrift. Det vil derfor først bli gitt ut nytt rundskriv fra riksadvokaten om DNA når det nye regelverket er på plass.

II INNHENTING AV BIOLOGISK MATERIALE MED SIKTE PÅ DNA-ANALYSE

1. *Innhenting i etterforskningsøyemed*

Reglene om innhenting av materiale for å gjennomføre DNA-analyse er nå tatt inn i straffeprosessloven § 158 første, annet og tredje ledd, men er i det vesentlige en videreføring av bestemmelsene i § 157.

Innhenting av biologisk materiale ved hjelp av en vattpinne som føres inn i munnhulen er et beskjedent inngrep. Forbeholdet om at inngrepet ikke må være uforholdsmessig er derfor ikke tatt med i hjemmelsbestemmelsen i § 158 første ledd, se Ot.prp. nr. 19 (2006–2007) side 32 første spalte. Det er etter loven ikke et krav at *påtalemyndigheten* i politiet treffer beslutning om å innhente materiale i medhold av straffeprosessloven § 158 første ledd, men den påtaleansvarliges beslutning bør likevel i alminnelighet innhentes. Beslutning om å innhente biologisk materiale skal i alle tilfeller nedtegnes og legges inn i saksdokumentene. Foreligger skriftlig samtykke, jf. § 158 annet ledd, er det ikke nødvendig å treffe særskilt beslutning om innhenting.

Prøven tas av politiet. Er det nødvendig å bruke tvang må rettens beslutning innhentes, men påtalemyndigheten er gitt hastekompetanse, jf. § 158 tredje ledd. I forarbeidene er understreket at "terskelen for å ta i bruk hastebestemmelsen er høy", se Ot.prp. nr. 19 (2006–2007) side 33 første spalte. Gjennom henvisningen i tredje ledd siste punktum til § 157 fjerde ledd annet og tredje punktum, er det gitt regler om skriftlighet og grunngivning mv. der hvor påtalemyndigheten benytter hastekompetansen.

2. *Innhenting av prøver med sikte på registrering i identitetsregisteret*

Dersom det allerede er tatt prøve i medhold av straffeprosessloven § 158 første ledd, er det ikke nødvendig å ta ny prøve i forbindelse med registrering i identitetsregisteret, jf. også at det i påtaleinstruksen § 11a-1 fjerde ledd annet punktum er bestemt at opplysninger fra etterforskningsregisteret skal overføres til identitetsregisteret så snart det er truffet beslutning om registrering. Heller ikke om prøve er innhentet etter samtykke, jf. § 158 annet ledd, kan det være nødvendig å innhente ny prøve om det senere treffes beslutning om registrering i identitetsregisteret.

Prøve til bruk ved registrering kan om nødvendig innhentes med tvang etter reglene i straffeprosessloven § 158 fjerde ledd. I motsetning til ved prøvetaking i etterforskningsøyemed, kreves det her ikke avgjørelse av retten for å kunne bruke tvang når dette kan skje uten fare eller betydelig smerte, jf. nærmere Ot.prp. nr. 19 (2006–2007) side 33 første spalte hvor det bl.a. er presisert at "å tvinge munnen til den som nekter, åpen ved å bruke et (fast) håndgrep" ikke krever avgjørelse av retten.

III REGISTRERING I IDENTITETSREGISTERET

1. *Generelt – forarbeider, ressurser mv.*

Etter ny § 160a første ledd i straffeprosessloven kan alle som er ilagt en straff for en handling som etter loven kan medføre frihetsstraff, registreres i identitetsregisteret. Forarbeidene forutsetter at antallet registreringer økes betraktelig og det forventes at dette skal føre til økt oppklaring, se bl.a. Ot.prp. nr. 19 (2006–2007) side 14 og Innst. O. nr. 23 (2007–2008) side 5–6.

I forarbeidene pekes det videre på at når adgangen til registrering i loven er gjort fakultativ ("kan"), gis det rom for at registreringsadgangen kan innsnevres og gjøres mer konsis i forskrift og at opptrappingen skjer trinnsvis, se nærmere Ot.prp. nr. 19 (2006–2007) side 19 flg. og side 30 og Innst. O. nr. 23 (2007–2008) side 6. I påtaleinstruksen § 11a-1 tredje ledd

er registreringsadgangen presisert noe nærmere. Muligheten for gradvis økning av antallet registreringer er ivare tatt ved at riksadvokaten i § 11a-12 er gitt fullmakt til å gi utfyllende retningslinjer bl.a. om "hvilke straffbare forhold som skal prioriteres i forbindelse med registrering i DNA-registeret".

I foredraget til kgl. res. 8. august 2008 side 5 fremheves det at det er "... viktig at man gir retningslinjer om registrering som tar hensyn til hvilken kapasitet man har tilgjengelig til å foreta DNA-analyser og som åpner for at registreringsadgangen enkelt kan opptrappes dersom kapasiteten tillater dette".

En vesentlig økning i antall registreringer krever samlet sett en betydelig innsats fra politiet og påtalemyndigheten. Særlig den praktiske gjennomføringen av registreringsbeslutningene vil være krevende fordi politiet må komme i kontakt med et stort antall personer for å få gjennomført prøvetaking. Er prøve ikke allerede innhentet under etterforskningen vil det i praksis trolig forenkle prøvetakingen vesentlig om politiet sørger for å ta prøve under eventuell soning, og en tilråd at politidistriktene etablerer rutiner med sikte på dette. Siden det er tale om et relativt stort antall saker pr. år vil det gå med noe ressurser til å treffe vedtak, selv om retningslinjene gjøres enkle og med lite rom for skjønn. Det må også påregnes en del klagesaksbehandling, både i politiet og hos statsadvokatene, særlig i den første tiden etter at de nye retningslinjene har begynt å virke.

Politidirektoratet og riksadvokaten er enig om at omfanget av registreringen, og hvor hurtig en opptrapping kan settes i verk, må tilpasses ressurstilgangen til politiet og at det er nødvendig å gå trinnvis frem for ikke å overbelaste politiet. Likevel bør det allerede i en første fase tas sikte på en vesentlig økning av antallet registreringer. De påtalemessige retningslinjer som er gitt nedenfor under punkt 2, vil formentlig innebære en økning fra om lag 1.000 registreringer i året til i størrelsesorden 4.000 årlige registreringer. (Tallet er usikkert.) Riksadvokaten har uttrykkelig presisert overfor departementet og direktoratet at en er avhengig av klarsignal fra bevilgende myndigheter før det gis påtalemessige retningslinjer som gir grunnlag for å gå videre til neste fase.

2. Retningslinjer for registrering i identitetsregisteret

Retningslinjene gjelder for personer som er rettskraftig dømt fra og med 1. september 2008. For dommer avsagt før dette tidspunkt gjelder de tidligere regler og retningslinjer. Flg. personer skal fra nevnte tidspunkt registreres i identitetsregisteret, med mindre det foreligger helt særlig omstendigheter:

1. Alle som fra og med 1. september 2008 av norsk domstol er rettskraftig idømt ubetinget fengsel eller forvaring i *mer enn 60 dager*. Registrering skal skje uavhengig av hvilket lovbrudd dommen gjelder.

Får politiet pålitelig kunnskap om at noen "som arbeider eller oppholder seg i Norge" er ilagt en *tilsvarende rettskraftig straff i utlandet* skal vedkommende registreres, jf. påtaleinstruksen § 11a-1 tredje ledd bokstav c.

2. Alle som er *registrert i etterforskningsregisteret*, jf. påtaleinstruksen § 11a-1 fjerde ledd annet punktum og som senere ilegges straff for et forhold som etter loven kan gi frihetsstraff. Registrering skal foretas uavhengig av utmålt straff og lovbruddets art, men det må foreligge rettskraftig dom eller vedtatt forelegg. Forenklet forelegg gir ikke grunnlag for registrering, jf. straffeprosessloven § 160a første ledd siste punktum.

3. Alle som har fått dom på *overføring til tvungent psykisk helsevern eller dom på tvungen omsorg*.
4. Alle som faller inn under *de tidligere "skal" reglene* i påtaleinstruksen § 11a-1 første ledd bokstav a), b) eller d). Disse reglene hitsettes for enkel referanse:
 - "a) Personer som er straffedømt for overtredelse eller forsøk på overtredelse av straffeloven § 192, § 195, § 197, § 199 eller medvirkning til slike overtredelser jf. § 205 og § 231, § 233 eller § 268 jf. § 267.
 - b) Personer som er frifunnet for overtredelse eller forsøk på overtredelse av straffeloven § 192, § 195, § 197, § 199 eller medvirkning til slike overtredelser jf. § 205 og § 231, § 233 eller § 268 jf. § 267 på grunn av strafferettslig utilregnelighet eller som har fått saken henlagt på grunn av strafferettslig utilregnelighet.
 -
 - d) Personer som er strafferettslig utilregnelig på grunn av alder der påtalemyndigheten enten anser det bevist at straffeloven § 192, § 195, § 231, § 233 eller § 268 jf. § 267 er overtrådt, eller anser det bevist at det foreligger et ellers straffbart forsøk på overtredelse av noen av disse bestemmelser."

På samme måte som etter de tidligere retningslinjer, bør det bare helt unntaksvis unnlates registrering dersom en person faller innenfor retningslinjene. På denne måten unngås en vanskelig vurdering av det konkrete behovet for registrering av den enkelte lovbrøyer. Forbeholdet "helt særegne omstendigheter", jf. ovenfor, er således ment å fange opp atypiske situasjoner som vil forekomme sjelden og hvor registrering klart ikke er formålstjenlig.

Registrering kan også foretas om det i andre tilfeller enn nevnt i punkt 1–4 ovenfor skulle foreligge et særlig sterkt behov for registrering og vilkårene i straffeprosessloven § 160a, jf. påtaleinstruksen § 11a-1 tredje ledd er oppfylt. Et praktisk eksempel kan være personer som begår gjentatt vinningskriminalitet, men som ikke kan straffes på grunn av utilregnelighet.

Det vil senere være aktuelt å trappe opp registreringsadgangen, for eksempel slik at en i neste fase tar sikte på å registrere alle som er idømt ubetinget fengsel og dernest vurdere registrering av alle som er idømt fengselsstraff og samfunnstjeneste.

3. Kort om saksbehandlingen

Beslutning om registrering treffes av påtalemyndigheten i politiet, jf. straffeprosessloven § 160a femte ledd. I saker som behandles ved Kripos, jf. påtaleinstruksen § 37-3, treffes avgjørelsen av påtaleansvarlig for saken der.

Det er utviklet maler mv. i BL til bruk ved registrering. I malene er det også tatt inn tekst med orientering om klageadgang mv.

Beslutning om registrering skal treffes så raskt som mulig etter at det foreligger rettskraftig dom, vedtatt forelegg eller annen endelig avgjørelse som gir grunnlag for registrering. Beslutning om registrering på grunnlag av utenlandske dommer treffes i det politidistrikt som har fått kunnskap om dommen, eventuelt av påtalemyndigheten ved Kripos. Det skal gis meldning om beslutningen, jf. påtaleinstruksen § 11a-6 første ledd. Dette kan som før i

praksis gjøres ved at det orienteres om registreringsvedtaket, jf. også foredraget til den kgl. res. 8. august 2008 side 33.

I motsetning til situasjonen ved etablering av DNA-registeret, er det ved denne utvidelsen ikke behov for overgangsregler eller nedarbeiding av restanser. Det er gjort en betydelig innsats for å få registeret å jour i henhold til de tidligere retningslinjene og dette har langt på vei lyktes. Politidistriktene har således en god "utgangsposisjon" ved ikrafttreddelsen 1. september, og det er avgjørende at restanser ikke bygger seg opp. Kripos vil jevnlig kontrollere restansene i politidistriktene og ved behov sende ut oppfølgingslister. Det forutsettes av politimestrene nøye vurderer hvorvidt slike lister gir grunnlag for særskilt oppfølging i det enkelte distrikt.

Klager behandles av statsadvokaten, jf. påtaleinstruksen § 11a-9. Reglene i forvaltningsloven gjelder så langt de passer ved klagebehandlingen. Det vises for øvrig til riksadvokatens rundskriv nr. 2/1996 med tillegg i rundskriv nr. 4/2002 om behandling av klager over påtalebeslutninger. Det nevnes særskilt at klager over beslutning om registrering i alminnelighet ikke bør gis oppsettende virkning og at statsadvokaten treffer avgjørelse om avvisning av "tredjeinstansklager", jf. riksadvokatens rundskriv nr. 4/2002 avsnitt X,2. Politiet skal sende kopi til klageren (domfelte) av sin innstilling til statsadvokaten i klagesaken og det bør fremgå av oversendelsespåtegningen at dette er gjort.

IV ETTERFORSKINGSREGISTERET

Etterforskningsregisteret opprettes fra 1. september 2008. Registeret kan etter straffeprosessloven § 160a første ledd tredje punktum, jf. påtaleinstruksen § 11a-1 fjerde ledd, inneholde "opplysninger som er innhentet i medhold av straffeprosessloven § 158 første ledd", dvs. DNA-profiler som er fremstilt i etterforskningsøyemed fra biologisk materiale innhentet fra noen som med skjellig grunn mistenkes for en straffbar handling som etter loven kan medføre frihetsstraff.

Hensikten med registeret er særlig å legge til rette for en "fortløpende og regelmessig sammenlikning mellom siktedes personprofil og de ulike sporprøver som registreres", jf. nærmere Ot.prp. nr. 42 (2007-2008) side 3 andre spalte der det understrekes at etableringen av etterforskningsregisteret "... ikke innebærer noen utvidelse eller økning av hvor mange prøver som skal tas og DNA-profiler som skal fremstilles. Poenget er utelukkende å åpne for en adgang til å registrere de prøvene man i dag faktisk allerede tar av siktede i et eget etterforskningsregister ...". Det samme er fremhevet av Justiskomiteen, se Innst. O. nr. 54 (2007-2008) side 3 første spalte.

Alle DNA-profiler som er fremstilt på grunnlag av biologisk materiale innhentet i medhold av straffeprosessloven § 158 første ledd skal registreres i etterforskningsregisteret, jf. påtaleinstruksen § 11a-1 fjerde ledd. Det er således ikke aktuelt å treffe særskilt beslutning om registrering i dette registeret og det er dermed heller ingen klageadgang. Det er heller ikke nødvendig å gi underretning om registrering i etterforskningsregisteret, jf. påtaleinstruksen § 11a-6 første ledd som bare fastsetter underretningsplikt for registrering i identitetsregisteret, se nærmere foredraget til den kgl. res. 8. august 2008 side 34.

I sistnevnte foredrag side 23 legger departementet til grunn "... at man i etterforskningsregisteret både kan registrere de prøver som tas av siktede etter at reglene trer i kraft, og de prøver som er tatt av siktede før reglene trådte i kraft." (Forutsatt naturligvis at vedkommende på registreringstidspunktet fortsatt er siktet.) Dette er nedfelt i § 11a-13 første ledd.

Påtaleinstruksen § 11a-8 annet ledd fastsetter at opplysningene i etterforskningsregisteret skal slettes dersom den registrerte frifinnes eller saken henlegges uten at det er grunnlag for registrering. Dette gjelder likevel ikke dersom det er grunnlag for registrering i forbindelse med en annen sak. Det overlates til sjefen for Kripos å fastsette hensiktsmessige direktiver og rutiner slik at det ikke blir liggende profiler i etterforskningsregisteret fra avsluttede saker.

V INNHENTING AV SPOR

1. Bakgrunn

Det er forutsatt av politiske myndigheter at det skal innhentes betydelig flere mulige DNA-spor, jf. bl.a. St.prp. nr. 1 (2007–2008) hvor det på side 13 fremgår at det er satt av ”ca. 64 mill. kr. til økt og utvidet bruk av DNA i etterforskningen (både av personer og spor), jf. Ot.prp. nr. 19 (2006–2007). Det er lagt til grunn at ordningen skal sentralfinansieres ...”.

Justiskomiteen uttaler i Budsjettinnst. S. nr. 4 (2007–2008) side 8 at den ”... er fornøyd med at Regjeringen satses på kriminalitetsbekjempende tiltak som utvidet bruk av DNA-analyser i etterforskningen ...” og på side 27 heter det bl.a.:

”Komiteen er også positiv til den økte bruk av DNA som foreslås og forutsetter at dette vil gi politi og påtalemyndighet adgang til å oppklare mer av vinningskriminaliteten.

...

Komiteen håper på økt oppklaring av kriminalitet også i Norge når vi får systemet på plass og tror at dette kan bidra til at politiet fortsatt skal ha høy tillit i befolkningen.”

2. Retningslinjer for innhenting av biologisk materiale for DNA-analyse

Kvalitetskravet er grunnleggende ved all innhenting og vurdering av bevis, men gjør seg i særlig grad gjeldende for DNA-beviset. Det skal dokumenteres nøyaktig hvor og hvordan det biologiske materialet er innhentet, og nødvendige forholdsregler må tas for å sikre at prøver ikke forurenses. Kripos har gitt ut en håndbok for sikring av bevis fra åsted og biometriske data fra person. Det følger også med en veiledning med personprøvesettene og sporsikringssettene.

Bevisverdien av en DNA-profil avhenger i høy grad av om det kan påvises noen sammenheng mellom funn av biologisk materiale og den straffbare handling som er under etterforskning. Dette må derfor være styrende ved bevissikringen.

Med den økning av antallet prøver som det legges opp til, bør biologisk materiale for DNA-analyse også kunne innhentes av andre enn åstedsgranskere. Prøver bør likevel fortrinnsvis innhentes av politipersonell som har fått opplæring i dette gjennom grunnutdanningen eller ved å ha gjennomført kurs som nå vil bli arrangert i regi av Politidirektoratets DNA-prosjekt, eller som har erfaring fra denne typen sporsikring.

I alvorlige straffesaker har DNA-analyser av spor fra åsted mv. vist seg meget nyttig, og politiet skal i alle saker av et visst alvor vurdere om innhenting av biologisk materiale med sikte på DNA-analyse er hensiktsmessig. Også i mindre alvorlige saker hvor det finnes et åsted som kan undersøkes, bør politiet vurdere å sikre biologiske spor, for eksempel ved grove tyverier (fra villa, leilighet, hytte, kontorer, biler og båter mv.) og ved bil- og båtbrukstyverier. Vanligvis vil det i slike saker være tilstrekkelig å benytte ett prøvetakingssett (inntil tre prøver) på det enkelte åsted. Det forutsettes at dette gjøres betydelig oftere enn i dag, men en har ikke nå funnet det hensiktsmessig å gi spesifikke pålegg om i hvilke saker det skal tas prøver. Formentlig vil bruken av DNA-analyser også variere noe mellom distriktene og neppe ligge fast gjennom hele året.

3. Innsending av spor for analyse

Inntil videre skal biologisk materiale som ønskes undergitt DNA-analyse sendes til Rettsmedisinsk institutt, jf. nærmere om dette Innst. O. nr. 23 (2007--2008) side 6 andre spalte, referat fra debatten i Odelstinget 13. desember 2007 og foredraget til den kgl. res. 8. august 2008 side 19.

Det er viktig at politidistriktene fører en viss kontroll med hvilke prøver som sendes RMI for DNA-analyse. Politimesteren bør derfor etablere rutiner som sikrer at en overordnet, for eksempel med ansvar for den kriminaltekniske virksomheten i distriktet, godkjenner innsendelse av biologisk materiale til RMI for DNA-analyse.

Det er presisert i påtaleinstruksen § 11a-10 tredje ledd at analyseinstitusjonen (inntil videre er dette bare RMI) skal gjennomføre analyse av det materiale som innsendes fra politiet og at det således er politiet som er eneansvarlig for at vilkårene for innhenting og analyse av materialet er oppfylt, jf. også foredraget til den kgl. res. 8. august 2008 side 20.

VI INNHENTING AV REFERANSEPRØVER – ELIMINASJONSREGISTERET

I påtaleinstruksen § 11a-2 er det fastsatt at Kripos skal føre et eliminasjonsregister og i §§ 11a-4 og 11a-5 er det gitt bestemmelser som innhenting og behandling av referanseprøver.

Riksadvokaten overlater til sjefen for Kripos å utarbeide eventuell veiledning for praktiseringen av disse bestemmelsene.

Tor-Aksel Busch

Knut H. Kallerud
ass. riksadvokat

- Gjenpart: 1. Justisdepartementet, Politiavdelingen
2. Politidirektoratet
3. Sjefen for Politiets utlendingsenhet